

بخش اول

کلیات رده‌بندی

تعریف رده‌بندی

بررسیهای انجام گرفته در زمینه معنا و مفهوم‌سازی ذهن انسان، نشانگر آن است که بشر به‌طور طبیعی برای رفع نیازهای خود همواره در ذهن و عمل خود رده‌بندی‌هایی را انجام می‌دهد. به عبارت دیگر کار رده‌بندی، ابتدائیت‌ترین و ضروری‌ترین عملی است که ذهن انسان بر پایه نیازهای خود، به‌طور روزمره انجام می‌دهد.

رده‌بندی در لغت‌نامه دهخدا چنین معنی شده است: «رسته چند چیز از یک جنس که به‌طور انتظام پهلوی یکدیگر و در یک راسته واقع شده باشد».

دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی برای رده‌بندی چهار تعریف را برگزیده است: «۱. تقسیم منطقی اشیاء بر حسب درجه شباهت. ۲. طرح اصولی برای مرتب ساختن کتابها و دیگر مواد کتابخانه براساس موضوع یا شکل آنها. ۳. تعیین جای صحیح کتاب در قفسه‌های کتابخانه براساس یک نظام رده‌بندی. ۴. در اداره امور بایگانی، رده‌بندی به معنای تنظیم منطقی مدارک و پرونده‌های یک بایگانی».

دانشمندانی مانند واینار^۱، کومار^۲، اسریواستاوا^۳، سه‌یرز^۴ و کانت و دیگران، در تعریف رده‌بندی در مجموع بر این عقیده‌اند که رده‌بندی عبارت است از کنار هم گذاشتن واقعی یا ذهنی چیزهای همانند و جدا کردن چیزهای ناهمانند.

مفهوم رده‌بندی از نظر رانگاناتان عبارت است از: تقسیم‌بندی کردن، جور کردن و به گروه‌های گوناگون بخش کردن، حد و مرزی برای هر گروه در نظر گرفتن و برای هر کدام از رده‌ها شماره ویژه‌ای را تعیین کردن.

1. Waynar
4. Sayers

2. Kumar

3. Srivastuva

جس شرا^۱ در زمینه رده‌بندی یا سازماندهی معتقد است که می‌توان با کشف «نظم موجود در طبیعت»، چارچوبی را برای هر چیزی تعیین کرد. از سلسله مراتب موجود و جنس و نوع آنها بهره جست و رده‌ها و زیررده‌هایی را به وجود آورد. یا با استفاده از ویژگیهای آنها تفاوت‌های موجود را با زیررده‌های جزئیتر نشان داد.

رده‌بندی ممکن است رده‌بندی طبیعی باشد و بر پایه ویژگیهای ذاتی مواد، یعنی براساس همانندی و تجانس آنها تنظیم شود. یا رده‌بندی ساختگی باشد و بر پایه تمثیل یا ویژگیهای ظاهری مواد، مانند رنگ و حجم و غیره تنظیم شود.

رده‌بندیها ممکن است به ترتیب: ۱. نظری و ۲. عملی، یا به ترتیب: ۱. منطقی یا عملی و ۲. کتاب‌شناختی یا کتابخانه‌ای تقسیم شوند. در رده‌بندی کتابخانه‌ای یا کتاب‌شناختی، کتابها یا مواد هم موضوع در کنار هم قرار می‌گیرند و در نتیجه آن، بازیابی و بهره‌گیری از آنها آسان می‌شود.

رانگاناتان کتابدار سرشناس و نوآور هندی، رده‌بندی کتابخانه‌ای را چنین تعریف کرده است: «رده‌بندی کتاب، ترجمه نام موضوع کتاب است به یک زبان ساختگی.» هدف او از زبان ساختگی همان نشانه نمادهایی (شماره‌ها و حرفها) است که در نظامهای گوناگون رده‌بندی کتابخانه‌ای به کار می‌رود.

هدف رده‌بندی

می‌توان گفت هدف از رده‌بندی این است که تلاش و کار ذهن انسان در درک و به‌خاطر سپردن و ضبط ویژگیهای چیزهای مورد نظر آسان باشد و به سادگی و سرعت بتواند به آنها مراجعه کند و به یاری قوانین وحدت خاصیتها و حالتها، روابط بین آنها را آشکار کند.

به زبان ساده‌تر انسان می‌خواهد با بهره‌گیری از رده‌بندی، به آسانی و سرعت نیازهای اطلاعاتی خود را برآورده کند. هدف ویژه‌تر و روش‌تر رده‌بندی در کتابداری و اطلاع‌رسانی، در عصر اطلاعات و ارتباطات آن است که خواننده یا پژوهشگر مراجعه کننده به مراکز اسناد، بتواند در سایه رده‌بندیهای منظم و منطقی، به آسانی و در کوتاهترین

۳ کلیات رده‌بندی

زمان ممکن به کتابها و اسناد گوناگون یا به دانستیها و اطلاعات مورد نیاز خود دسترسی پیدا کند و از آنها سود ببرد.

1. Jess Shaera

ویژگیهای تخصصی رده‌بندی

از آنجا که کار فهرست‌نویسی و رده‌بندی هم‌زمان و به‌طور معمول به وسیله کتابداران انجام می‌شود، می‌توان ویژگیهای زیر را برای متخصص رده‌بندی برشمرد:

- متخصص رده‌بندی می‌بایست در گزینش نوع رده‌بندی و نحوه و دامنه اجرای آن، امکانات و هدفهای کتابخانه یا مرکز اسناد خود را در نظر داشته باشد و بداند که کتابخانه کوچک امروز، کتابخانه بزرگ فردا خواهد بود و هر کتابخانه‌ای هرچند کوچک، نیازمند نوعی رده‌بندی منظم و منطقی است. و به نسبتی که به مجموعه کتابخانه افزوده شود، نیاز به رده‌بندی دقیقتر و گسترده‌تر و استفاده از تقسیم‌بندیهای فرعی و جزئی آن رده‌بندی، بیشتر احساس خواهد شد. بنابراین نوع رده‌بندی باید طوری برگزیده و اجرا شود که با رشد و گسترش مجموعه کتابخانه، کتابداران بتوانند تغییرات و گسترشهای لازم را بی‌آنکه با دشواری مواجه شوند، انجام دهند.
- متخصص رده‌بندی باید آشنایی و تخصص لازم در زمینه رده‌بندی مورد استفاده را داشته باشد. این امر نیاز به مطالعه و تحصیل و کسب تجربه لازم است.
- طبیعی است که رده‌بند بایستی با علاقه‌مندی و احساس لذت، کار خود را انجام دهد.
- برای آنکه متخصص رده‌بندی کتابهای مشابه و هم موضوع را کنار هم قرار دهد و از جدا شدن موضوعهای مشابه و وابسته جلوگیری کند، لازم است تا در تحلیل موضوع کتاب و اختصاص شماره مناسب موضوعی به آن، دقت، کنجکاوی و پشتکاری لازم را برای تصمیم‌گیری و داوری مناسب داشته باشد.
- متخصص رده‌بندی باید همواره بداند که هدف از فهرست‌نویسی و رده‌بندی کتابها و اسناد، یاری رساندن به کاربر یا خواننده مشتاق برای دستیابی آسان به مدرک مورد نظر در کوتاهترین زمان ممکن است.

ویژگیهای یک طرح رده‌بندی مناسب و خوب

ویژگیهای زیر را می‌توان برای طرح رده‌بندی مطلوب و مناسب برشمرد:

- طرح رده‌بندی باید جامعیت داشته باشد و همه موضوعهای مهم و موجود را در بر بگیرد.
- طرح رده‌بندی باید قابلیت گسترش و انعطاف‌پذیری در زمینه همه موضوعهای کتابها و اسناد را دارا باشد، تا بتواند با افزوده شدن تعداد مجموعه کتابخانه طی سالیان دراز، پاسخگوی نیاز کتابخانه باشد.
- چون علوم بشری به سرعت در حال پیشرفت است و در هر زمینه به زیرمجموعه‌ها و شاخه‌های متعدد تقسیم می‌شود و از سوی دیگر با سرعت حیرت‌آوری بر حجم انواع انتشارات افزوده می‌شود، تجدیدنظر همیشگی و مرتب در رده‌بندیهای مطلوب ضروری است.
- نظام‌مند بودن و از کلی به جزئی پیشرفتن یا پیوستگی و تسلسل منطقی موضوعها، از ویژگیهای یک رده‌بندی خوب است. تقسیم‌بندی کل به جزء، حتی‌الامکان در حدی باید باشد که همه موضوعهای مربوط به وابسته را در خود جای دهد.
- رده‌بندی باید صریح و ساده و در عین حال موجز باشد.
- حتی‌الامکان نشانه‌گذاریهای آن برای نوشتن و به خاطر سپردن آسان باشد، تا ترتیب قرارگرفتن کتابها در قفسه‌ها و بازیابی آنها مشکل نباشد.
- در هر رده‌ای بخشی را برای آثار و اسناد عمومی آن رده اختصاص داده باشد.
- از فهرست الفبایی موضوعی و دیگر فهرستهای لازم برخوردار باشد.
- عملی بودن و قابلیت به اجرا درآمدن هر طرح رده‌بندی، مهمترین نکته قابل ذکر است.

بسیاری از دانشمندان رده‌بندی بر این عقیده‌اند که از میان همه ویژگیها، سه ویژگی برای هر رده‌بندی از اهمیت بیشتری برخوردارند. و آنها عبارتند از:

۱. مرتب شدن مجموعه کتابخانه براساس نظمی ویژه؛
۲. این نظم باید براساس موضوع باشد؛
۳. این ترتیب موضوعی باید در عمل به آسانی انجام گیرد.

تاریخچه رده‌بندی

با پیدایش زبان و خط و گردآوری و نگهداری سوابق نوشته شده، تشکیل کتابخانه‌ها و مراکز اسناد مورد توجه انسان قرار گرفته است. دانشمندان معتقدند که رده‌بندی کتاب یا اسناد به معنی رده‌بندی بنیادی دانش و اندیشه انسانی نیز هست. به همین دلیل نیز می‌توان گفت که تاریخچه رده‌بندی دانش و کتابهای کتابخانه‌ها و مراکز اسناد از عهد باستان یعنی هم‌زمان با گسترش دانش و آگاهیهای انسانی و گردآوری و تشکیل نخستین مجموعه‌ها، کتابخانه‌ها و آرشیوها آغاز شده است.

۱. تاریخچه رده‌بندی علوم

به اعتقاد کومار پیش از آن که رده‌بندی در یونان باستان آغاز شود، در اوپانیشادها (کتاب مقدس هندوان) در برگیرنده رساله‌های فلسفی و عرفانی و دینی، تقسیم‌بندی موضوعی یا رده‌بندی وجود داشته و همه علوم در این مجموعه، به زبان امروزی به چهار بخش تقسیم شده‌اند:

۱. دارمد (حقوق، الهیات، اخلاق و جامعه‌شناسی)

۲. آرته (تاریخ، علوم سیاسی، اقتصاد و علوم کاربردی)

۳. کاما (ادبیات، هنرهای زیبا و علوم خاص)

۴. موکشا (فلسفه و تجربه معنوی)

از دانشمندان یونانی، افلاطون (از ۴۲۷ - ۳۴۷ پ م) که به دیالکتیک اهمیت بیشتری می‌داد، علوم مقدماتی را شامل چهار علم به شرح زیر می‌داند: ۱. حساب، ۲. هندسه، ۳. نجوم و ۴. موسیقی.

ارسطو (از ۳۸۴ - ۳۲۲ یا ۳۲۱ پ م) با دید گسترده‌تری دانش بشری را به ترتیب زیر رده‌بندی می‌کند:

۱. نظری (الهیات، مابعدالطبیعه، ریاضیات و فیزیک)

۲. عملی (اخلاق، سیاست، اقتصاد و فن خطابه)

۳. تولیدی یا خلاق (شعر و هنرها)

نظام رده‌بندی ارسطویی تا پایان سده شانزدهم، پایه رده‌بندی و چارچوب دانش به شمار می‌آمد.

در دوران درخشان تمدن اسلامی، حدوده سده‌های سوم و چهارم هجری معادل سده‌های ۱۰ و ۱۱ میلادی، از سوی دانشمندان اسلامی نیز، رده‌بندی‌هایی برای تقسیم دانش بشری ارائه شد. البته این رده‌بندیها تحت تأثیر دانش و فلسفه یونان به ویژه دانش مورد نظر ارسطو بود.

از دانشمندان دیگری که دانش بشری را رده‌بندی کرده‌اند، ابونصر محمد فارابی (از ۲۵۹ - ۳۳۹ ق) است. وی در اواخر قرن سوم هجری قمری در کتاب خود به نام *احصاء العلوم*، دانش را به طرز خاصی رده‌بندی کرد. بسیاری از دانشمندان اسلامی پس از فارابی مانند ابن‌سینا و غزالی با اندک تفسیری، تقسیم‌بندی فارابی را پذیرفته‌اند و نفوذ آن در اروپای قرون وسطی نیز آشکار است. رده‌بندی فارابی را می‌توان چنین خلاصه کرد:

۱. علم زبان یا علوم انسانی. شامل علم الفاظ، قوانین درست نوشتن و درست خواندن، علم تطبیق درست نوشتن و درست خواندن شعر و نثر.
۲. علم منطق. قوانین و اصول مربوط به گفتارها شامل معقولات، عبارت، قیاس، برهان، جدل، حکمت، خطابه و شعر.
۳. علم تعالیم (ریاضیات). شامل جنبه‌های نظری و عملی علوم مربوط به عدد، هندسه، مناظر، نجوم، موسیقی، اوزان و اثقال، و حیل (جبر و مقابله و مهندسی و معماری).
۴. علم طبیعی و علم الهی. شامل وجوه مشترک اجسام طبیعی، بحث در اجسام بسیط و مرکب، بحث در زمینه هستی و نیستی اجسام طبیعی، معدنها، علوم گیاهی و جانوری، بحث در زمینه اصول و مبادی علوم نظری، منطق علم طبیعی و واحد مطلق.
۵. علم مدنی. (اخلاق و سیاست) و علم فقه و علم کلام.

پس از فارابی رده‌بندی دانش بشری با تأثیرپذیری از اسلام، به علوم عقلیه (به ویژه شرعی و نقلی) که جدا از علوم یونانی پیدایش و رشد یافته بود، گرایش پیدا کرد. از تقسیم‌بندی‌های پس از فارابی می‌توان انواع زیر را نام برد: رساله‌های: *اخوان الصفا* (از عده‌ای از حکمای اسلامی)، *مفاتیح العلوم* (از ابو عبدالله محمد بن احمد بن یوسف خوارزمی متوفی به سال ۳۸۷ ق = ۹۹۷ م)، *الشفاء* (از حسین بن عبدالله ابن‌سینا ۳۷۰ -

۴۲۸ ق (= ۱۰۳۸ م)، درّه التاج (قطب‌الدین محمد بن ضیاء الدین مسعود شیرازی متوفی به سال ۷۱۰ ق = ۱۳۱۱ م)، مفتاح السعاده (از عصام الدین احمد طاش کبری زاده متوفی به سال ۹۶۸ ق = ۱۵۶۱ م)، اقسام العلوم العقلیه، مصباح السیاده و کشف‌الظنون عن اسامی الکتب و الفنون. نام خواجه نصیرالدین توسی نیز در زمینه رده‌بندی علوم قابل ذکر است.

سالهای بعد با ترجمه متون عربی به لاتین و با جذب علوم یونانی - اسلامی در اروپای غربی، رده‌بندی علوم پی گرفته شد. راجریکن^۱ (۱۲۱۴ - ۱۲۹۴ م) طرح وسیع نظم دایره‌المعارفی را به وجود آورد. طرح وی چهار بخش را در برمی‌گرفت:

۱. دستور زبان و منطق

۲. ریاضیات

۳. علوم طبیعی

۴. مابعدالطبیعه

با آغاز عصر رنسانس (۱۴۰۰ - ۱۶۰۰) و توسعه علوم، در رده‌بندی علوم نیز تغییراتی به وجود آمد. رده‌بندی علوم کنراد گسner^۲ که پایه‌اش همان رده‌بندی ارسطو بود، در خور توجه است.

فرانسیس بیکن^۳ (۱۵۶۱ - ۱۶۲۶) یکی دیگر از چهره‌های بارز دانش رده‌بندی علوم در این دوره است، که تغییراتی را در رده‌بندی ارسطو به وجود آورد.

با آغاز سده هجدهم و افزایش رشته‌های علوم، در رده‌بندی نیز دگرگونی ایجاد شد. یوهان آلتستد در دایره‌المعارف خود، تقسیم‌بندی زیر را به وجود آورد: ۱. مابعدالطبیعه ۲. دانش هواشناسی ۳. فیزیک ۴. حساب ۵. هندسه ۶. تشریح جهان ۷. نجوم ۸. جغرافیا ۹. اپتیک ۱۰. موسیقی ۱۱. مکانیک ۱۲. کشاورزی ۱۳. متالورژی و غیره. رده‌بندی کتابخانه‌ای پروسپر مارشان نیز با رده‌بندی مذکور شباهت داشت.

سالهای بعد در رده‌بندی‌های علوم، تقسیم دوازده‌گانه، یعنی تقسیم علوم به دو بخش متفاوت مانند ذهنی و تشریحی، خالص و مخلوط، خالص و تجربی، قراردادی و تجربی، مجرد و ملموس، بنیادی و وابسته، عمومی و خالص، عمومی و کاربردی و غیره؛ و نیز تقسیم علوم به نظم سلسله مراتبی از سوی دانشمندانی مانند آگوست کنت،

1. Rager Bacon

2. Konrad Gesner

3. Francis Bacon

هربرت اسپنسر و ویلیام هیوئل و نیز انواع رده‌بندیها با گرایشهای ذهنی و تحلیل عینی و مادیکرایانه، از سوی دانشمندانی مانند استانی، شیلدز، ککوله و انگلس مطرح شد.

۲. تاریخچه رده‌بندی کتابهای کتابخانه‌ها

واقعیت نشان‌دهنده آن است که در گذشته‌ای دور نیاز به رده‌بندیهای دقیق و مفصل در کتابخانه‌ها احساس نشده است. کتابخانه‌های بزرگ نادر بوده و کتابخانه‌های کوچک نیز نیازی به رده‌بندیهای مفصل نداشته‌اند. با پیشرفت تدریجی و پیدایش شاخه‌های گوناگون دانش و با پیشرفت و حجیم شدن کتابخانه‌ها و منابع موجود در آنها، رده‌بندیهای دقیق و مفصل به وجود آمده‌اند.

برابر اسناد و مدارک به دست آمده، رده‌بندی موضوعها و اسناد در آغاز به شکل ابتدایی و برحسب نیاز در انواع مواد نوشته‌دار (مانند گل، چرم، پوست، پاپیروس و انواع کاغذ) رایج شده است، که به عنوان نمونه می‌توان از کتابخانه‌ها و مراکز اسناد به شرح زیر به‌طور اجمالی نام برد:

در مصر

- کتابخانه ادفو^۱ (حدود ۳۰۰ سال پیش از میلاد ساخته شده به وسیله یونانیها) تقسیم و موضوع‌بندی لوحها در درون صندوقها و اتاقها.
- کتابخانه تل‌العمارنه^۲ (حدود ۱۵۰۰ سال پیش از میلاد) در کاخ سلطنتی فرعونها، شاهان مصر در درون صندوقها.

در یونان

- کتابخانه اسکندریه (از حدود ۳ قرن پیش از میلاد تأسیس شده وسیله بطلمیوس اول تا قرن‌ها پس از میلاد) تقسیم‌بندی موضوعها در گنج‌ها و بخشها و تالارها و ساختمانهای مختلف به کمک کتابدارانی سرشناس مانند کالیماخوس و با بهره‌گیری دانشمندان سرشناس چون اقلیدس، ارشمیدس، بطلمیوس و دیگران.
- کتابخانه پرگاموم^۳ از نظر شباهت و اهمیت پس از کتابخانه اسکندریه جای داشته است.

در بین‌النهرین

- کتابخانه آشوربانیپال واقع در کاخ سلطنتی در نینوا، موضوع‌بندی در درون اتاقهای قصر پادشاهی.

بررسی تاریخچه و موجودی کتابخانه‌های بزرگ حاکی از آن است که همه کتابخانه‌های بزرگ نوعی تقسیم‌بندی موضوعی داشته‌اند. می‌توان گفت که کتابخانه بزرگ بدون تقسیم‌بندی موضوعی نمی‌توانست وجود داشته باشد. متأسفانه از نحوه رده‌بندی یا موضوع‌بندی کتابها در کتابخانه‌ها و مراکز اسناد بزرگ و معروف قلمرو اسلامی و ایرانی، اطلاع قابل توجهی در دست نیست. فقط می‌توان به نوعی جداسازی ساده کتابها بر حسب موضوع و اندازه آنها اشاره کرد.

در قرون وسطی (۵۰۰ تا ۱۵۰۰م) به ویژه در سالهای آخر آن، رده‌بندی کتابها برحسب موضوع (در زیر هر موضوع برحسب حروف الفبا)، بر حسب کلمات آغازین متن، بر حسب اندازه یا برحسب شماره ثبت کتاب معمول شد و به تدریج طرحهای مفصلتری شکل گرفت.

کنرادگسنو در سال ۱۵۴۵ اثری را با عنوان کتابخانه جهانی در سه بخش به شرح زیر تنظیم کرد:

۱. فهرست آثار لاتین، یونانی و عبری بر پایه الفبای نام مؤلفان؛
۲. بخش ترتیبات یا تقسیمات جهانی بر پایه نوعی فهرست رده‌ای؛
۳. نمایه موضوعی.

در سال ۱۶۴۳ گابریل نوده فهرست خود را با عنوان فهرست کتابخانه کورد (با رده‌بندیهای موضوعی شامل طب، کتاب‌شناسی، گاه‌شناسی، جغرافیا، تاریخ، فنون نظامی، فقه، قوانین مدنی و کلیسایی، فلسفه، سیاست و ادبیات) منتشر کرد. نوده نوشت که در رده‌بندی مطلوب، در عین پیچیدگی، حداکثر سادگی و جنبه‌های عملی باید در نظر گرفته شود.

طرح نظام رده‌بندی فرانسوی در اواخر قرن ۱۷ و اوایل قرن ۱۸، وسیله رده‌بندیهای سرشناسی چون ژاک شارل برونه^۱ تکمیل شد. رده‌بندیهای دیگری مانند طرح رده‌بندی هورن^۲ با عنوان «طرحی برای رده‌بندی مجموعه یک کتابخانه» (۱۸۲۵) و طرح رده‌بندی ادوارد ادواردز^۳ (کتابدار سرشناس کتابخانه ملی انگلستان) مطرح شده در کتاب خود با

1. Jacques- Charles Brunet

2. Thomas Hartwell Horne

3. Edwards

نام «سرگذشت کتابخانه‌ها» (۱۸۵۹)، از «طرح نظام رده‌بندی فرانسوی» متأثر شدند. طرح ادواردز برای کتابخانه عمومی تنظیم شده بود و شش رده اصلی به شرح زیر داشت: ۱. الهیات ۲. فلسفه ۳. تاریخ ۴. سیاست و تجارت ۵. علوم و هنرها ۶. ادبیات و تألیفات متفرقه.

سال ۱۸۷۶ نقطه عطفی در تاریخ رده‌بندی مجموعه کتابخانه‌ها شمرده می‌شود. زیرا در این سال کتاب رده‌بندی ملویل دیویی^۱ منتشر شد. طرح رده‌بندی دهدهی دیویی در بخش بعد همین کتاب مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

در سال ۱۸۹۱ رده‌بندی گسترش‌پذیر چارلز امی کاتر^۲ بر پایه «نظم معکوس رده‌بندی بیکن» تدوین شد. رده‌های اصلی آن را فلسفه، تاریخ، علوم و هنرها تشکیل می‌دهند. این نظام رده‌بندی دارای هفت جدول با گروه‌بندی جداگانه و متفاوت است، که به ترتیب از جدول یک که دارای ساختار ساده و شامل رده‌های اصلی است، تا جدول هفت که دارای ساختار کامل و دقیق و همه رده‌های فرعی است، کاملتر و دقیقتر و گسترده‌تر می‌شود. به‌طوری که جدول یک آن برای کتابخانه‌های بسیار کوچک و جدول هفت آن برای کتابخانه‌های بسیار بزرگ و جدولهای دیگر آن برای کتابخانه‌های متوسط مناسب است. نشانه‌گذاری کاتر الفبایی است.

در سال ۱۸۹۵ جیمز داف براون با همکاری جی. اچ. کوین^۳ طرحی را با عنوان رده‌بندی کوین - براون تدوین کردند. این طرح سالهای بعد به طرح تعدیل‌پذیر و رده‌بندی موضوعی مبدل شد. در این طرح از نشانه رده‌بندی آمیخته استفاده شده است. برای رده‌های اصلی از حرفهای الفبا و برای رده‌های فرعی یعنی برای تقسیمات، از عدد استفاده شده است. در آغاز قرن بیستم رده‌بندی کتابخانه کنگره آمریکا، به تدریج ولی به‌طور کامل به کمک کتابداران با تجربه و سرشناس کتابخانه کنگره شکل گرفت و تدوین شد؛ که در بخشهای بعد به آن خواهیم پرداخت.

در سال ۱۹۰۵ رده‌بندی دهدهی جهانی بر پایه رده‌بندی دهدهی دیویی با هدف تنظیم یک نمایه رده‌ای جامع برای کلیه آثار چاپی تدوین شد.

در سال ۱۹۲۹ نیز کتابدار آمریکایی به نام هنری اولین بلیس^۴ طرحی فلسفی و علمی برای رده‌بندی مجموعه کتابخانه‌ها، با عنوان «سازماندهی دانش و نظام علوم»

منتشر کرد. در فاصله سالهای ۱۹۴۰ - ۱۹۵۷ طرح بلیس با عنوان رده‌بندی کتاب‌شناختی در چهار جلد منتشر شد. چهار تقسیم‌بندی اصلی طرح او عبارتند از: فلسفه، علوم، تاریخ، تکنولوژی و هنر.

همچنین لازم است یادی هم از رده‌بندی کولون^۱ راگاناناتان دانشمند برجسته هندی کرد، که در سال ۱۹۳۳ آن را منتشر کرد. ویژگی این طرح شیوه تحلیلی - ترکیبی آن در رده‌بندی موضوعهاست. روش تحلیلی ترکیبی این رده‌بندی سبب شده است تا در بازیابی اطلاعات کاربرد وسیع داشته باشد.

آنچه مسلم است هیچ کدام از رده‌بندیها به اندازه رده‌بندی دهدهی دیویی و کتابخانه کنگره موفقیت و کاربرد جهانی نداشته‌اند. غیر از رده‌بندیهایی که شرح آنها گذشت، بعضی از کشورها با در نظر داشتن ویژگیهای ملی و قومی و نیازهای خود، رده‌بندیهایی را به وجود آورده و مورد استفاده قرار داده‌اند که از آن میان رده‌بندی ب. ب. کا^۲ رایجترین رده‌بندی در کشورهای اتحاد جماهیر شوروی سابق (اروپای شرقی و آسیای مرکزی) می‌باشد.

لازم به یادآوری است که در زمان ما، در گسترش رده‌بندی علوم از جنبه کاربردی، چند عامل نقش اصلی و سازنده دارند که از آن میان می‌توان از عوامل اصلی و مهم زیر نام برد:

- لزوم کاربرد رده‌بندی در کتابخانه‌ها و مراکز اسناد و اطلاع‌رسانی، با هدف رفع نیازهای فوری و روزافزون پژوهشگران، جستجوکنندگان و مراجعه‌کنندگان به این مراکز؛

- پیشرفتهای علمی و پیدایش و گسترش انواع دانشها و موضوعها و فراهم آمدن پشتوانه‌های انتشاراتی؛

- پدیده‌ها و دگرگونیهای اجتماعی و سیاسی و اقتصادی.

فهرست‌نویسان یا متخصصان رده‌بندی عصر حاضر یعنی کتابداران و اطلاع‌رسانان امروزی که با انبوه عظیمی از اسناد و مدارک و اطلاعات روبه‌رو هستند، تلاش می‌کنند ضمن بهره‌گیری از اصول و نظم منطقی، و با سودجویی از ابزارها و فنون جدید، بیشترین سودمندی و بازدهی را در کمترین زمان ممکن، برای بهره‌گیرندگان و شیفتگان دانش و اطلاعات فراهم آورند.

تمرین ۱

۱. رده‌بندی را از نظر دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی تعریف کنید.
۲. رانگاناتان رده‌بندی را چگونه تعریف کرده‌است؟
۳. رده‌بندی از نظر جس شرا چیست؟
۴. رده‌بندی طبیعی و رده‌بندی ساختگی یعنی چه؟
۵. با بهره‌گیری از مجموع تعریفها، رده‌بندی را به زبان ساده و کوتاه تعریف کنید.
۶. در زمان ما یعنی در عصر اطلاعات و ارتباطات هدف رده‌بندی چیست؟
۷. ویژگیهای متخصص رده‌بندی را نام ببرید.
۸. ویژگیهای طرح رده‌بندی مناسب و خوب را به اختصار بیان کنید.
۹. سه ویژگی مهم رده‌بندی مناسب از نظر دانشمندان کدامهاست؟
۱۰. رده‌بندی از نظر اوپانیشادها به چند بخش تقسیم شده‌است؟
۱۱. ارسطو دانش بشری را چگونه رده‌بندی کرده‌است؟
۱۲. رده‌بندی علوم در احصاءالعلوم ابونصر محمد فارابی چگونه انجام شده است؟
۱۳. رساله‌های معروف دانشمندان اسلامی را که پس از فارابی در زمینه رده‌بندی علوم نگاشته‌اند نام ببرید.
۱۴. رده‌بندی دایره‌المعارفی راجریکن چند بخش و چگونه است؟
۱۵. رده‌بندی دو ارزشی یا تقسیم علوم به دو بخش متفاوت به چه معنی است؟
۱۶. چند کتابخانه از کتابخانه‌ها و مراکز اسناد بزرگ باستانی در مصر و یونان و بین‌النهرین را که در آنها رده‌بندی ابتدایی رایج بوده نام ببرید.
۱۷. اثر کُترادگستر با عنوان کتابخانه جهانی چگونه تنظیم شده بود؟
۱۸. فهرست رده‌بندی گابریل نوده، کدام موضوعها را شامل می‌شد؟
۱۹. طرح رده‌بندی ادواردز کدام موضوعها را در برمی‌گرفت؟
۲۰. هفت جدول رده‌بندی چارلز امی کاتر را به اختصار توضیح دهید.
۲۱. چند نوع از رده‌بندیهای را که در قرن بیستم رایج شده‌اند نام ببرید و بگویید کدام یک از آنها بیشتر از همه در حال حاضر در کتابخانه‌ها و مراکز اسناد کشورهای جهان مورد استفاده قرار می‌گیرند؟

کلیات رده‌بندی ۱۳

۲۲. در زمان ما چه عواملی در گسترش رده‌بندی علوم نقش اصلی و سازنده دارند؟